

ELS NOTARIS DE SANTA COLOMA DE QUERALT (SEGLES XIII-XX). EL RETORN DELS PROTOCOLS NOTARIALS ANTERIORS AL SEGLE XIX

per Josep M. Porta i Balanyà*

Amb motiu de l'ingrés que s'ha efectuat últimament dels protocols notariais anteriors al segle XIX del districte de Montblanc a l'Arxiu Històric Comarcal, trobem que és el moment adequat per a realitzar unes breus pinzellades sobre el periple que han sofert aquests documents i, sobretot, per a donar a conèixer la nòmina dels productors de la documentació notarial conservada de Santa Coloma de Queralt. Aquesta, per les seves dates reculades d'inici dels manuals que ens han arribat, el 1240,¹ pot considerar-se com una de les que té els documents notariais més antics de Catalunya.²

*Director de l'Arxiu Comarcal de Montblanc

1. Vegeu una primera aproximació a la descripció dels dos registres més antics, corresponents als anys 1240-1251 i a 1259-1263 a l'acurat treball d'Hug PALOU I MIQUEL. "Notícia dels llibres registre notariais de Santa Coloma de Queralt de l'Arxiu Municipal Fidel Fita d'Arenys de Mar". *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 8 (2003), pàg. 13-35.

2. Així, el llibre notarial més antic conservat fins al moment és un fragment de manual dipositat a l'Arxiu de la Seu de Manresa (1222-1225). El segueixen dos manuals parroquials servats a l'Arxiu Arxidiocesà de Tarragona, un de Santa Maria d'Alcover (1228-1229) i l'altre de Siurana (1229-1239). Posteriorment tenim el primer volum complet a l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233), il·loc on també hi ha el següent (1234-1239). Després n'hi ha un de Terrassa (1237-1242). I, finalment, entre els datats fins a mitjan segle XIII tenim els primers registres, tots ells de la Conca de Barberà, de les escrivanies parroquials de la Guàrdia dels Prats (1238-1261), de Santa Maria Magdalena de Blancafort (1239-1263) i de Sant Martí de les Piles (1240-1250); a més del ja esmentat de Santa Coloma de Queralt (1240-1251). Josep M. PONS I GURI. "De l'escrivent al notari i de la "charta" a l'instrument. Recepció dels usos notariais itàlics a Catalunya". *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* (Barcelona), 7 (1993), pàg. 29-42 (pàg. 32-34); Laureà PAGAROLAS I SABATÉ. "Gènesi i evolució dels registres notariais (segles XIII-XIX)". A: *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona: Fundació Noguera, 2000 [Estudis, 23], pàg. 161-184 (pàg. 169) i Salvador R. VINYES; Manuel M. FUENTES GASÓ. *Inventari dels protocols notariais de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987 [Col·lecció Catàlegs-Inventaris d'Arxius Eclesiàstics de Catalunya, 4], pàg. 52, 104 i 139.

Fins a finals de 2003 el gruix del fons notarial de Santa Coloma de Queralt estava repartit fonamentalment entre dos centres d'arxius. A l'Arxiu Històric de Tarragona hi havia els documents produïts amb anterioritat a l'any 1800 i a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc s'hi conservaven els generats a partir d'aquesta data fins a l'any 1903. Però, a mitjan mes de desembre de 2003 es féu efectiu el trasllat de la documentació notarial del districte de Montblanc des de l'Arxiu Històric de Tarragona a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc. En concret, s'ingressaren 796 capses d'arxiu que, en el moment de realitzar l'acte administratiu, sumaven un total de 90,50 metres lineals. Es corresponen als documents notariais produïts per les notaries de Montblanc, entre els anys 1546 i 1800 (amb una suma total de vint-i-set notaris);³ de l'Espluga de Francolí, dels anys 1767 al 1800 (amb els protocols d'un notari i documents d'altres tres); de Sarraí, del 1672 al 1800 (amb vuit notaris) i de Santa Coloma de Queralt, del 1276 al 1799 (amb un total de cent catorze notaris, a més d'altra documentació).

La història del períple dels protocols notariais del districte de Montblanc té els seus antecedents en el Decret del Ministeri de Justícia i Instrucció Pública, de 12 de novembre de 1931,⁴ el qual disposà que els protocols de més de 100 anys d'antiguitat s'incorporessin al Cos Facultatiu d'Arxivers, Bibliotecaris i Arqueòlegs de l'Estat, per a reorganitzar-los com a arxius històrics. Amb l'esclat de la Guerra Civil es prengueren les primeres mesures efectives de protecció del patrimoni cultural. Aquestes varen tenir el seu origen en els decrets de 24 de juliol i de 4 d'agost de 1936.⁵ Amb el primer s'autoritzava a la Generalitat a apropiarse de "tots els materials i objectes d'interès pedagògic, científic, artístic, històric, arqueològic, bibliogràfic i documental" que hi hagués "en els edificis o locals d'institucions públiques del territori de Catalunya" afectats pels esdeveniments ocasionats per

3. Val a dir que a l'Arxiu Comarcal de Montblanc ja disposàvem d'altres protocols notariais de Montblanc que s'inicien a partir de l'any 1511.

4. Decret núm. 1.990, signat per Manuel Azaña, Fernando de los Ríos i Marcel·lí Domingo. Fou publicat en la *Gazeta de Madrid* el 13 de novembre de 1931. Vegeu també infra, nota 28.

5. Per tal d'aprofundir en el tema de la protecció del patrimoni documental vegeu l'excel·lent treball de Jaume Enric ZAMORA I ESCALA. "El salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939)". *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* (Barcelona), 16 (2000), pàg. 85-151; i ID. "La presència dels documents i els arxius a la premsa durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939)". *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* (Barcelona), 21 (2003), pàg. 109-124 (pàg. 111-112); i també Josep M.T. GRAU PUJOL; Manel GÜELL. "La crònica negra de la destrucció d'arxius a la demarcació de Tarragona". *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística* (Barcelona), 18 (2001), pàg. 65-120; i Jaume MASSÓ I CARBALLIDO. *Patrimoni en perill. Notes sobre la salvaguarda dels béns culturals durant la Guerra Civil i la Postguerra*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, 2004 [Col·lecció Assaig, 90].

l'aixecament *nacional*.⁶ El segon ja se centrava molt més en la temàtica dels arxius, amb el qual s'iniciava tot un seguit de disposicions legislatives per a protegir-los. En el seu redactat es determinava que tota la documentació anterior al segle XIX quedava a disposició de la Generalitat de Catalunya, la Secció d'Arxius de la qual (constituïda el juny de 1936)⁷ podria realitzar visites d'inspecció o de recollida dels fons corresponents.⁸

En conseqüència, amb aquesta base legal, per una banda, el 15 d'agost de 1936 Martí de Riquer i Morera, en nom de la Generalitat de Catalunya, es feia càrrec de la documentació de l'Arxiu Parroquial de Santa Coloma de Queralt,⁹ la qual fou dipositada en el convent de l'Esperança de Barcelona.¹⁰ Cal fer notar que, en aquells temps, l'Arxiu Parroquial, a més de documents de la Comunitat de Preveres, sembla que també contenia una part de la documentació més antiga generada pels notaris de Santa Coloma de Queralt amb anterioritat al segle XVII, la qual en el seu moment,

6. Fou signat pel president Lluís Companys i pel conseller de Cultura Ventura Gassol i publicat en el BOGC núm. 207, de 25 de juliol de 1936, pàg. 708.

7. El president Lluís i Companys i el conseller Ventura Gassol havien signat el 2 de juny un decret que reorganitzava el Servei de Belles Arts, de Conservació del Patrimoni Artístic Nacional, d'Excavacions i d'Arxius i Biblioteques. Una reorganització que es portà a terme d'acord amb la Llei de Conservació del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya, de 26 de juny de 1934. El Decret, publicat en el BOGC del dia 4 de juny de 1936 creava la Secció de Biblioteques (amb Jordi Rubió i Balaguer com a cap), la Secció d'Arxius Documentals (amb Agustí Duran i Sanpere), la Secció de Museus (amb Joaquim Folch i Torres), la Secció de Monuments (amb Jeroni Martorell) i la Secció d'Excavacions (amb Pere Bosch-Gimpera). Sobre el tema vegeu Jaume MASSÓ I CARBALLIDO. *Obra cit.*, pàg. 21.

8. El Decret de 4 d'agost es referia a la protecció de "la riquesa documental de Catalunya". En l'art. 1r. s'ordenava que "tota documentació anterior al segle XIX i procedent d'Institucions públiques, Corporacions i Comunitats de tota mena i patrimonis familiars de l'antiga noblesa" quedava "a disposició de la Generalitat de Catalunya" i, segons l'art. 3r., també "els Arxius Municipals, Notarials, Judicials, Parroquials, Episcopals, Conventuals, Capitulars i altres de similars". L'art. 6è. establia que la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Artístic, Històric i Científic de Catalunya, a més d'estar facultada per recollir la documentació anterior al segle XIX, "tindrà cura del compliment de les disposicions del present Decret amb la urgència que les presents circumstàncies imposen". Fou publicat en el BOGC núm. 222, de 9 d'agost de 1936, pàg. 988-989.

9. Una documentació certament important, com ho palesa abastament Joan SEGURA I VALLS. *Història de la vila de Santa Coloma de Queralt. Refosa i ordenada en la seva ampliació per Joaquim Segura Lamich*. Santa Coloma de Queralt: Ajuntament de Santa Coloma de Queralt, 1984.

10. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. Exp. de Santa Coloma de Queralt, caixa 408. Citat per Hug PALOU I MIQUEL. *Obra cit.*, pàg. 22 i nota 26. Per a conèixer amb més detall el periple d'aquesta documentació, en el mateix article, vegeu les pàg. 22-29.

molt probablement, no s'ingressà a l'Arxiu Notarial del Districte com pertocava reglamentàriament.¹¹ Almenys així ho indicà mossèn Joan Segura el 1885 quan va deixar constància que "(...) un sol arxiu és estat mon camp de batalla, lo petit arxiu que guarda los Manuals de la antiga escrivania rectoral de la vila de Santa Coloma de Queralt; y un sol arxiu compost ab quatre o cinch cents volums de actes de notaria, des del 1272 fins a principis del present siglo". I el 1908 ens informava que era un arxiu "rublert de llibres vells y rancis" i que "aquests llibres són, en sa immensa majoria, manuals notarians".¹²

Hem de tenir en compte que l'origen de la notaria en moltes poblacions neix amb l'escrivania estretament vinculada a la parròquia,¹³ la propietat de la qual era del rector qui, normalment, delegava les seves funcions en un clergue que exercia

11. Segons s'establia en el Reial Decret de 8 de gener de 1869 del Ministeri de Gràcia i Justícia, pel qual es disposava la creació d'un Arxiu General de Protocols en cada districte notarial i es dictaven les regles per a la seva formació i establiment. L'article segon estatuïa que "dichos Archivos se formarán con los protocolos generales de más de treinta años de fecha, y con los especiales y libros de que tratan los artículos 34 i 35 de la Ley de 28 de mayo de 1862 [Llei del Notariat] y 101 del reglamento dictado para su ejecución que cuentan el mismo tiempo desde que se hubieren cerrado". A tal fi, els notaris del districte havien de confeccionar el corresponent inventari. Així, el de Santa Coloma de Queralt redactà el "Inventario de los protocolos y demás papeles que obraban en poder del infrascrito Notario del Colegio Territorial de Barcelona con residencia en esta Villa de Santa Coloma de Queralt, distrito judicial de Montblanc y que deben pasar al Archivo Notarial de Protocolos de este Distrito Notarial, en cumplimiento a lo ordenado por el decreto espedido [sic] por el Ministerio de Gracia y Justicia con fecha de 8 enero de 1869". Arxiu de la Notaria de Montblanc.

12. Joan SEGURA I VALLS. "Aplech de documents curiosos e inèdits fahents per la història de la costums de Catalunya". A: *Jochs Florals de Barcelona*. Any XXVII de llur restauració. MDCCCLXXXV. Barcelona: Estampa La Renaixensa, 1885, pàg. 119-287 (pàg. 120); i ID. "Repàs d'un Manual notarial del temps del rey En Jaume I". A: [I] *Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*. Barcelona: Stampa d'En Francisco Altès, 1909, pàg. 300-326 (pàg. 300), citat per Hug PALOU I MIQUEL. *Obra cit.*, pàg. 19.

13. Sobre el tema, la investigadora Maria Teresa Ferrer i Mallol assevera: "Els orígens del notariat a Catalunya estigueren molt lligats, com ja és prou sabut, a l'estament eclesiàstic. Atesa l'escassetat de persones que sabessin llegir i escriure en una època, la dels primers segles de la reconquesta de la nostra terra, en la qual el patrimoni cultural quedà limitat gairebé exclusivament als membres de la clerecia, hagueren d'ésser els clergues els que assumissin la funció notarial o els seus precedents. Per aquest motiu, quan la societat civil aconseguí d'organitzar-se, moltes notaries continuaren per tradició vinculades a les parròquies i a altres institucions eclesiàstiques: catedrals, abadies, etc.". Maria Teresa FERRER I MALLOL. "Notariat laic contra notariat eclesiàstic. Un episodi de la pugna entre ambdós a Girona (1374-1380)". *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*. Miscel·lània en honor de Josep M. Madurell i Marimón (Barcelona), V (1977), pàg. 19-34 (pàg. 19). Aquest fet de la vinculació de les notaries amb les parròquies, entre d'altres, queda extensament explicat en les obres ja clàssiques de José MAURÍ SERRA. "De una escribanía rural (Siglos XIV, XV y

com a notari. Tal és el cas de Santa Coloma de Queralt¹⁴ i de Montblanc. A manera d'exemple, en aquesta última localitat tenim constància que l'any 1194 el comte-rei Alfons I concedí a Berenguer de Tàrrega, capellà de l'església parroquial de Santa Maria la Major, la notaria i escrivania pública de la vila i de la parròquia, privilegi que fou confirmat els anys 1251 i 1307.¹⁵ Com a curiositat comentarem que en la concessió montblanquina d'octubre de 1194 hi apareix un element constitutiu i bàsic del notariat. A més de territorialitzar l'escrivania, de donar-li l'exclusiva de l'escriptura de documents, i d'anomenar-la *scribaniam publicam*, la concessió inclou el jurament de fidelitat: *ille vero qui ad hoc officium exercendum constitutus fuerit, faciat fidelitatem cuorum quatuor aut quinque viris ipsius villae quod bona fide faciat illud servicium*.¹⁶

XVI)". *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos* (Barcelona), II (1950), pàg. 297-309; Feliu DURAN I CAÑAMERAS. "Notas para la Historia del Notariado Catalán". *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos* (Barcelona), III (1955), pàg. 71-207 (pàg. 73-80); Antoni M. ARAGÓ I CABANES. "Concessions reials del Dret de Notaria a parròquies i monestirs catalans (segles XII i XIII)". *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos* (Barcelona), VI (1978), pàg. 1-14; etc.

14. En la qual, però, la senyoria eminent corresponia als senyors jurisdiccionals, als Queralt. Rafael GINEBRA I MOLINS. "Les escrivanies eclesiàstiques a Catalunya". A: *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona: Fundació Noguera, 2000 [Estudis, 23], pàg. 88-160 (pàg. 106). Sobre el tema vegeu també Daniel PIÑOL I ALABART. "Unes notes sobre el fons de pergamins de Santa Coloma de l'Arxiu Històric de Tarragona". *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 6 (1999), pàg. 91-108 (pàg. 97); i també ID. "Catàleg dels pergamins de la Comunitat de Preveres de Santa Coloma de Queralt (1270-1760)". "Catàleg de pergamins dels Senyors de Santa Coloma de Queralt (1206-1612)". Inèdit, 2000.

15. Francisco de BOFARULL I SANS. "Documentos para escribir una monografía de la villa de Montblanch". *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras* (Barcelona), VI (1898), pàg. 449-457.

16. Francisco de BOFARULL I SANS. *Obra cit.*, pàg. 451. Citat per Rafael CONDE Y DELGADO DE MOLINA. "El pas de l'escrivà al notari". A: *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona, 11, 12 i 13 de novembre de 1993. Barcelona: Fundació Noguera, 1994 [Estudis, 7], pàg. 438-462 (pàg. 452 i 460). La concessió també ha estat estudiada per Antoni M. ARAGÓ I CABANES. *Obra cit.*, pàg. 1-14. Sobre el tema, i com a complement, vegeu també Feliu DURAN I CAÑAMERAS. *Obra cit.*, pàg. 79; Ignasi J. BAIGES I JARDÍ. "El notariat català: origen i evolució". A: *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona, 11, 12 i 13 de novembre de 1993. Barcelona: Fundació Noguera, 1994 [Estudis, 7], pàg. 131-166 (pàg. 135 i 140-142); i Daniel PIÑOL I ALABART. "Notaris, notaries i protocols de la diòcesi de Tarragona". A: *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona: Fundació Noguera, 2000 [Estudis, 23], pàg. 427-445.

Per altra banda, si reprenem el fil expositiu, i d'una manera gairebé paral·lela, per tal de complir amb la normativa vigent, el 22 d'agost de 1936 el notari arxiver del districte, Francesc Masip i Rovira, finalitzava *l'Inventari dels volums i lligalls que hi ha a l'Arxiu Notarial del Districte de Montblanc anteriors al segle XIX, expressant data, localitat, notari autoritzant i volums*.¹⁷ En aquest inventari, força ben detallat, hem comptabilitzat que es relacionaven un total de 429 volums i 6 lligalls.

Posteriorment, ja en plena Guerra Civil i davant els moviments de la línia del front i la intensificació dels bombardeigs, els membres de la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya, amb una actuació global que hom ha qualificat com una vertadera "Creu Roja dels arxius catalans" arreu del país,¹⁸ optaren per la recollida urgent de la documentació catalana per així poder-la salvaguardar i protegir dels possibles i probables efectes devastadors, ja fossin directes o col·laterals, de la contesa bèl·lica. En aquells moments, la concentració de la documentació històrica, segons Agustí Duran i Sanpere, no s'efectuà amb la fórmula violenta de la confiscació, sinó que, com en d'altres ocasions, i en el cas concret de la documentació notarial, es féu mitjançant els corresponents convenis establerts directament amb els notaris arxivers.¹⁹

El procediment consistia en trametre des de la Secció d'Arxius els corresponents oficis als responsables de les institucions que contenien els fons que havien d'ésser protegits. Concretament, els arxius notariais acostumaven a rebre la següent comunicació: "Havent disposat l'Honorable Conseller de Cultura, la protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Científic, i essent necessari per tal de donar-hi compliment procedir a la concentració provisional dels Arxius en els llocs que la Superioritat té destinats per a tal finalitat, es faculta el Funcionari portador del present Ofici, per a què procedeixi a la recollida de l'Arxiu Notarial d'aquesta ciutat, d'acord amb els Decrets de 4 d'agost del 1936, 26 d'octubre del 1937²⁰ i especialment

17. Arxiu de la Notaria de Montblanc.

18. Segons paraules d'Agustí Duran i Sanpere. Citat per Jaume Enric ZAMORA I ESCALA. "El monestir de Poblet i el salvament dels arxius a la Conca de Barberà durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939)". *Aplec de Treballs* (Montblanc), 21 (2003), pàg. 279-308 (pàg. 280).

19. Agustí DURAN I SANPERE. *Barcelona i la seva història. L'art i la cultura*. Volum tercer. Barcelona: Curial, 1975 [Documents de Cultura, 7], pàg. 632.

20. Publicat en el DOGC de 31 d'octubre de 1937 pel qual es dictaven normes per a la protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya. Mitjançant aquest Decret es retornava als ajuntaments la facultat de vetllar pel patrimoni "que es trobi en llur terme municipal"; per bé que "els objectes arqueològics, artístics documentals i bibliogràfics (...) que hagin estat apropiats per Municipis, Sindicats, Centres polítics, Comitès i particulars, són considerats Patrimoni nacional".

l'Ordre del Conseller de Justícia de 10 de març de 1938, en virtut de la qual tots els protocols anteriors al 1800, són traspassats a la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic".²¹

En el nostre districte fou Josep M. Duran i Gisbert qui, com a delegat de la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni, i d'acord amb el notari arxiver Francesc Masip i Rovira, es feia càrrec dels protocols anteriors a l'any 1800 de la demarcació; tots els quals, relligats en seixanta-set paquets, foren "retirats" de Montblanc. Era el dia 23 de maig de 1938.²²

En un primer moment els protocols del districte es dugueren al monestir de Pedralbes,²³ ja que "en intentar d'anar cap a Poblet²⁴ es van trobar amb la sorpresa de no poder passar per a no contravenir les ordres severes que havien estat donades aquell mateix dia de no permetre a cap element civil de passar més enllà de Montblanc (...). La càrrega, doncs, va venir a Barcelona, juntament amb alguns papers procedents de Vilavert [sic] i algun altre de la casa de Poblet i Teixidor".²⁵ Uns dies més tard, el 5 de juny, els fons notariaus, juntament amb el Parroquial de Montblanc

21. Es referia als protocols existents a l'Arxiu General de Protocols del Col·legi de Notaris de Catalunya o els que restaven en poder dels Notaris Arxivers. Fou publicada en el DOGC de 12 de març. ANC. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius, caixa 403. Citat per Jaume Enric ZAMORA I ESCALA "El salvament dels arxius catalans...", *Obra cit.*, pàg. 117-1118 i 130-131.

22. La diligència, inclosa al final de l'Inventari dels volums i lligalls que hi ha a l'Arxiu Notarial del Districte de Montblanc anteriors al segle XIX, expressant data, localitat, notari autoritzant i volums, és com segueix: "El sotascrit Josep M. Duran Gisbert, delegat del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya, Secció d'Arxius, declara haver rebut del Notari Arxiver de Protocols d'aquesta demarcació, Sr. Francesc Masip Rovira, tots els volums i lligalls que es ressenyen en l'inventari precedent, fet el dia 22 d'agost de 1936, i que està extès [sic] en set fulls de paper comú signats pel sotascrit; tots els documents retirats van relligats en 67 paquets. Montblanc 23 de maig de 1938". Arxiu de la Notaria de Montblanc.

23. Agustí DURAN I SANPERE. *Obra cit.*, pàg. 632-633 i nota 7, on es diu "Montblanc: els 430 manuals de la part antiga de l'Arxiu foren duts a Pedralbes el dia 23 de maig de 1938, havent signat l'acta de lliurament el notari Francesc Rovira i Massip [sic]". Com hem vist, els manuals individualitzats pel notari-arxiver eren 429, a més de sis lligalls. En aquesta cita podem copsar que es produeix un error en l'ordre dels cognoms del notari, ja que aquest en realitat es deia Francesc Masip i Rovira. Sobre el tema vegeu també Josep M. T. GRAU PUJOL; Manel GÜELL. *Obra cit.*, pàg. 65-120 (pàg. 80-81 i 95-98).

24. Atès que el monestir cistercenc va esdevenir el destí i refugi dels arxius de les comarques occidentals catalanes.

25. Segons ens fa saber Agustí Duran i Sanpere en una carta datada el 26 de maig de 1938 adreçada a Eduard Toda. Citat per Jaume Enric ZAMORA I ESCALA. "El monestir de Poblet i el salvament dels arxius a la Conca de Barberà..." *Obra cit.*, pàg. 298-299. L'arxiu de Joan Poblet i Teixidó, un dels personatges clau

i el del monestir de Vallbona de les Monges, varen ser portats a Viladrau (Osona) per a preservar-los de la guerra, al costat d'altres arxius catalans.²⁶

Una vegada acabada la conflagració bèl·lica a Catalunya, a partir del mes de febrer de 1939, el Servicio de Recuperación Bibliográfica s'encarregà de traslladar els arxius dipositats a Viladrau al monestir de Pedralbes, per tal de distribuir-los segons els tipus de fons i retornar-los als respectius llocs de procedència.²⁷ Al cap d'uns mesos, concretament el 10 d'agost, el Ministerio de Educación Nacional dictava les Instruccions per a la devolució d'aquests arxius i documents, en el benentès que "No podrá ser objeto de devolución: los Archivos de protocolos para cumplir el Decreto de 12 de enero de 1939,²⁸ y los documentos respecto de los cuales se adquiriera la seguridad de proceder de Archivos del Estado".²⁹

del Montblanc de primers del segle XX, també marxà de la Vila Ducal el mateix dia que ho feren els protocols notarials segons una nota fotocopiada conservada a l'Arxiu Comarcal. El text és el següent: "El sotassinant Josep Maria Duran Gi[s]bert, declara haver rebut de la Sta. Maria Sabatè set paquets contenint papers i pergamins procedents de la casa dels Srs. Poblet Teixidó, per a posar-los a la salvaguarda de l'Arxiu Històric de la Generalitat de Catalunya. Montblanc a 23 de maig de 1938". Posteriorment aquest conjunt documental fou ingressat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on encara segueix dipositat, junt amb una altra part del fons adquirida pel mateix centre l'any 1976.

26. Jaume Enric ZAMORA I ESCALA. "El salvament dels arxius catalans..." *Obra cit.*, pàg. 109-110.

27. Els dos principis fonamentals de la ciència Arxivística (el de respecte a la proveniença dels fons i el de respecte a l'ordre originari del fons) eren ben presents en totes les tasques i operacions que es portaren a terme en aquells moments decisius. Si més no, el 15 de febrer de 1938 Agustí Duran i Sanpere comunicava a Manuel Herrera i Ges, com a auxiliar tècnic de la Secció d'Arxius, que "tant per aquests Arxius com per tots, el principi bàsic que tenim establert i que no pot ésser transgredit per res és el de la conservació íntegra de la documentació procedent d'un mateix fons. Ni llibres ni papers de cap mena poden ésser separats del nucli originari ni pel pretext de creure que no hi corresponen i que llur interès guanyaria amb [el seu] desplaçament. Cal separar totalment el criteri arxivístic del que puguin tenir els col·leccionistes. Cap altra cosa no et sabria recomanar amb tanta fermesa en qüestió d'Arxius". ANC. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. Exp. de Poblet, caixa 407. Citat per Jaume Enric ZAMORA I ESCALA. "El monestir de Poblet i el salvament dels arxius a la Conca de Barberà..." *Obra cit.*, pàg. 294.

28. BOE de 21 de gener de 1939. Aquesta resolució posava en vigor el Decret ja comentat de 12 de novembre de 1931, pel qual, en el seu article primer, es disposava que "los protocolos de más de cien años de antigüedad, además de su carácter notarial, tienen preferentemente, carácter histórico y, en consecuencia, para facilitar su conocimiento y estudio al público quedan incorporados al servicio del Cuerpo facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos para reorganizarlos como Archivos históricos". I, més endavant, en l'article vuitè estipulava que "los protocolos seculares de los distritos que no sean capital de Colegio, formarán el fondo inicial de los Archivos históricos provinciales, que se crearán en todas las capitales de provincia".

29. Jaume Enric ZAMORA I ESCALA. "El salvament dels arxius catalans..." *Obra cit.*, pàg. 113 i 132-133.

En conseqüència, d'acord amb aquesta Instrucció, probablement el mes de setembre de 1940, el fons notarial del districte fou traslladat a la seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó;³⁰ i per altra banda, uns mesos abans, el 27 de març de 1940, el propi rector de Santa Coloma de Queralt, mossèn Ramon Serra i Portella, retirava del monestir de Pedralbes la documentació pertanyent a l'Arxiu Parroquial de la vila comtal, sense que d'aquell acte existeixi cap inventari o relació del contingut.³¹

Posteriorment, a finals de l'any 1943, els arxius notariais de la circumscripció de Tarragona eren transferits de l'Arxiu de la Corona d'Aragó al local de la Biblioteca Provincial de Tarragona,³² per passar l'any següent a l'Arxiu Històric Provincial,³³ el qual hauria de concentrar els protocols notariais de la província, d'acord amb el nou Decret de 2 de març de 1945.³⁴

Així doncs, en el nou centre d'arxius, i d'una manera progressiva en els primers temps, s'hi continuaren transferint els protocols notariais centenaris de la província. Si més no, sabem que fins a l'any 1953 s'hi havia ingressat un total de 6.978 volums.³⁵ Per tant, des d'aquells moments fins a mitjan mes de desembre de 2003, els protocols generats per les notaries del districte de Montblanc anteriors al segle XIX restaren conservats i a disposició dels investigadors a l'Arxiu Històric de Tarragona.

30. Felipe MATEU I LLOPIS. "Qué fue el Servicio de Recuperación Bibliográfica (1940-1941)". *Biblioteconomía* (Barcelona), 66-67 (1968), pàg. 96-101. Citat per Hug PALOU I MIQUEL. *Obra cit.*, pàg. 26.

31. ANC. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius, caixa 413. Citat per Jaume Enric ZAMORA I ESCALA. "El monestir de Poblet i el salvament dels arxius a la Conca de Barberà..." *Obra cit.*, pàg. 308; i Hug PALOU I MIQUEL. *Obra cit.*, pàg. 25 i nota 40.

32. Concretament eren els dels districtes de Montblanc, de Reus, de Tortosa i del Vendrell i la Comptadoria d'Hipoteques de Reus, ja que el de Valls no es portà a Tarragona i els de Gandesa i de Falset es perderen calcinats per les flames durant la revolta de 1936 o com a conseqüència dels bombardeigs de la batalla de l'Ebre. Josep M. T. GRAU I PUJOL. "L'actuació a Valls del notari tarragoní Eudald Bigaray i Fàbregas (1786-1792). Quan la mobilitat professional provoca la dispersió documental". *Historia et documenta* (Valls), 7 (2003), 81-91; i Jesús Ernest MARTÍNEZ I FERRANDO. "Archivo de la Corona de Aragón. Reformas en el edificio e instalaciones y nuevos ingresos documentales". *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras* (Barcelona), XVIII (1945), pàg. 41-58 (pàg. 56). I també Hug PALOU I MIQUEL. *Obra cit.*, pàg. 27 i Federic UDINA I MARTORELL. *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*. Madrid: Ministerio de Cultura. Dirección General de Bellas Artes y Archivos. Dirección de Archivos Estatales, 1986, pàg. 369-370.

33. Creat per Ordre Ministerial de 5 de febrer de 1944, publicada en el BOE de 12 de febrer de 1944. Josefina CUBELLS I LLORENS. "Arxiu Històric de Tarragona". A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*, 2. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987, pàg. 9-69 (pàg. 12).

34. Pel qual es reorganitzava la Secció Històrica dels Arxius de Protocols. BOE de 19 de març de 1945.

35. Segons notícies de l'Arxiu Històric de Tarragona datades el 27 de gener de 1954. Josefina CUBELLS I LLORENS. *Obra cit.*, pàg. 13.

Tot i això, des de Montblanc, sobretot a partir de finals de la dècada de 1970 ja es començarà a reivindicar el retorn de la documentació notarial. Així, el 1979, el mateix notari Joaquín Julio Romeo Maza s'expressava en els següents termes: "La población de Montblanc está muy sensibilizada, no sólo en cuanto a la conservación de los protocolos actualmente existentes en el Archivo, sino incluso en la recuperación de los que fueron entregados al Archivo Histórico Provincial (...)".³⁶

Aquesta reclamació podrà tenir molta més coherència arran de l'entrada en funcionament de l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc a partir de l'any 1983, en el qual, entre els primers fons oberts als investigadors, hi haurà el dels protocols notarials generats en el transcurs de la dinovena centúria pels notaris de Montblanc, de l'Espluga de Francolí, de Santa Coloma de Queralt i de Sarral. Paral·lelament, entre els anys 1988 i 1992, i d'una manera progressiva, des d'aquest centre d'arxius es portaran a terme successives campanyes de microfilmació de la documentació notarial del districte anterior al segle XIX dipositada a l'Arxiu Històric de Tarragona, amb l'evident intenció d'oferir un major i millor servei als seus usuaris, consistent en la possibilitat de poder visionar i de treballar aquests protocols a la mateixa sala de consulta de l'Arxiu Comarcal i, també d'obtenir-ne còpies, a partir del suport microfilm.

36. Així ho fa constar en una carta datada el 19 d'octubre de 1979 adreçada al Degà del Col·legi Notarial de Barcelona, en la qual sol·licita autorització per a traslladar els protocols de l'edifici del Jutjat de Districte al del Museu, lloc on "(...) con absolutas garantías de guarda y conservación, podría ofrecerse como cuasi-modelo para historiadores y estudiosos, al mismo tiempo que supondría la posibilidad de formar un inventario completo y detallado, remozado y puesto al día". Arxiu de la Notaria de Montblanc. Exp. pel trasllat dels protocols notarials al Museu, 1979-1980. Aquesta proposta de traslladar els protocols notarials al Museu s'havia plantejat vint anys abans, el 1959, quan en el Ple de l'Ajuntament del 25 de febrer es determinà que "(...) para instalar en forma conveniente o mejorar la instalación del Archivo Histórico de Protocolos de este Partido Judicial (...) y que como quiera que está próximo a funcionar en esta Villa, el Museo-Archivo de Montblanch y Comarca, se verá la forma de conseguir que una de las salas quede destinada al Archivo Histórico de Protocolos y que así se comunique al Sr. Notario (...)". Arxiu Històric Comarcal de Montblanc. Fons de l'Ajuntament de Montblanc. Llibre d'Actes del Ple, 25 de febrer de 1959, fol. 44v. (reg. 19.3); i Exp. sobre la reorganització de l'Arxiu de Protocolos, 1959 (reg. 40.4). Per altra banda, atenenent que "Montblanch ha sido población con un elevado grado de cultura y amor a sus tradiciones históricas, ello le llevó a la conservación del Protocolo Notarial con todo cariño, desde sus primitivos orígenes, hasta el punto que el Archivo de Montblanch fue considerado uno de los más completos del territorio del Colegio Notarial de Barcelona. Los peligros que entrañó la guerra civil subsiguiente al Movimiento Nacional obligó, en evitación de mayores males, al desmembramiento de dicho Archivo, trasladándose parte del mismo, no sin el consiguiente dolor por parte de las Corporaciones y Autoridades locales (...)"; per tant, el notari Agustí Maria Altés i Salafranca, com a notari de Santa Coloma de Queralt i substitut de la notaria vacant de Montblanc, el setembre de 1962, sol·licitava l'autorització pertinent per a "(...) la conservación en la villa de Montblanch de los Protocolos que por ser de antigüedad superior a los cien años pasen a integrar la Sección Histórica del Archivo".

De tota manera, a nivell arxivístic, ens trobàvem davant d'una situació del tot anòmla, ja que malgrat aquestes iniciatives, físicament els documents notarials del districte continuaven repartits fonamentalment entre dos centres d'arxius. El més lògic i correcte atenent el principi de procedència i per tal de restablir la unitat dels fons, era que tots els originals es concentrassin en un sol arxiu; és a dir, a l'arxiu més pròxim al seu lloc d'origen i de producció. Per tant, en aquest cas, la solució més adient consistia que a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc s'hi dipositessin els originals dels volums i de les unitats documentals i, que l'altre centre, l'Arxiu Històric de Tarragona, per tal de no quedar desatès, disposés de les corresponents còpies en suport microfilm, ja realitzades amb anterioritat.

Finalment, després de diverses gestions i iniciatives, el 4 de febrer de 1999 el Ple del Parlament va aprovar per unanimitat una proposició no de Llei que instava el Govern de la Generalitat de Catalunya a tramitar el trasllat dels fons notarials concentrats als arxius històrics provincials de Girona, Lleida i Tarragona i de l'Arxiu de la Corona d'Aragó als arxius comarcals corresponents, microfilmant prèviament els protocols notarials respectius per poder continuar essent consultats en els arxius citats.³⁷

En conseqüència, atenent a aquest acord de tots els grups parlamentaris catalans, a la legislació arxivística vigent (especialment a la Llei 10/2001, de 3 de juliol, d'arxius i documents) i atès que prèviament s'havia portat a terme la corresponent microfilmació dels protocols notarials del districte de Montblanc fins aleshores dipositats a l'Arxiu Històric de Tarragona, el 17 de setembre de 2003, el director general del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Sr. Josep M. Sans i Travé, resolïa traslladar els protocols del districte notarial de Montblanc anteriors al segle XIX des de l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc. La transferència s'efectuà a mitjan mes de desembre i, com corresponia, en el mateix acte administratiu es traspasaren les bobines de les còpies dels microfilms des de l'Arxiu Comarcal de Montblanc a l'Arxiu Històric de Tarragona.³⁸

37. Segons la Resolució 823/V del Parlament de Catalunya sobre el trasllat dels fons notarials dels arxius provincials de Girona, Lleida i Tarragona i de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. BOPC núm. 368, de 15 de febrer de 1999, pàg. 29.236.

38. En total són 230 rotlles de microfilms. Els núm. 1 a 58 fan referència als notaris de Montblanc, els núm. 59 a 79 als de l'Espluga de Francolí, els núm. 79 a 106 als de Serral i els núm. 107 a 230 als de Santa Coloma de Queralt.

No cal fer esment que el retorn d'aquests protocols notarials té una gran rellevància per a la comarca i, en especial, per a Santa Coloma de Queralt. Es tracta d'una documentació del tot important, de primer ordre, ja sigui per les seves dates reculades que s'allarguen fins a la segona meitat del segle XIII,³⁹ així com pel seu contingut i la rica informació que donen els propis documents notarials.

Com és ben sabut, en els protocols notarials s'hi acostuma a reflectir la vida quotidiana d'una comunitat.⁴⁰ Són com un excel·lent mirall on hom hi pot copsar la realitat del moment concret en què es varen redactar. Hem de tenir en compte que abans s'anava molt més que ara a cal notari, fins al punt que aquesta expressió secular, "anar a cal notari", es troba molt arrelada en la nostra llengua. S'hi anava molt sovint i per tot, ja sigui en la pròpia evolució a nivell personal (fer capítols matrimonials, amb l'heretament, l'aixovar, el dot i l'escreix; fer testaments⁴¹ i també,

39. Tal com ja hem esmentat, els protocols transferits de Santa Coloma de Queralt s'inicien el 1276. Com a complement, i a tall de curiositat, vegem una descripció genèrica del conjunt documental efectuada en la llunyana data de 1955: "En el citado Archivo Histórico Provincial de Tarragona se conservan los protocolos de la notaría de Santa Coloma de Queralt, de los que el más antiguo es del año 1293, pero los primeros volúmenes son anónimos. De esta notaría hay sesenta y siete titulares de nombre conocido en los manuales de fecha comprendida entre los años 1350 y 1800. Del siglo XIV hay notas de los siguientes actuantes: Guillermo de Mans (1350-1376), Arnaldo Miró (1367-1369), Berenguer Carbonell (1371-1378) y Bernardo Castelló (1381-1382)". Feliu DURAN I CAÑAMERAS. *Obra cit.*, pàg. 162-163.

40. "A diferència d'altres regnes peninsulars, a la corona catalanoaragonesa el notari fou sempre una figura de notable prestigi, amb una presència constant en la vida quotidiana, de manera que s'erigí en un personatge social clau. Per això, els protocols reflecteixen de manera precisa la "vida", en sentit ampli, d'una comunitat. I gairebé no existeix cap altra sèrie documental tan rica, amb un ventall de tipus divers i significatiu (...)". Laureà PAGAROLAS I SABATÉ. "Arxius de protocols". A: Antoni SIMON ITARRÉS [dir.]. *Diccionari d'Historiografia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003, pàg. 151-154. Sobre les possibilitats d'investigació que ofereixen les riques i abundoses sèries documentals dels arxius de protocols, a més de l'obra citada, entre d'altres, vegeu del mateix autor ID. "Els Arxius de Protocols, font per a la Història Moderna". *Manuscrits* (Barcelona), 8 (1990), pàg. 285-323, on inclou una àmplia bibliografia sobre el tema.

41. A tall d'exemple, vegeu Joaquim M. PUIGVERT; M. Àngels SANLLEHY; Assumpta SERRA; Lluís TIÓ. "Putes d'anàlisi d'una font documental en la llarga durada: els testaments". A: *La història i els joves historiadors catalans*. Barcelona: Edicions de la Magrana-Institut Municipal d'Història, 1986, pàg. 139-146. Pel que fa a Montblanc, podeu veure una extensa relació dels testaments atorgats en el transcurs de la divuitena centúria en el treball de Josep M.T. GRAU I PUJOL; Roser PUIG I TÀRRECH. "Inventari dels testaments agrupats en els llibres especials de la notaria de Montblanc, conservats a Tarragona (segle XVIII)". *Aplec de Treballs* (Montblanc), 20 (2002), pàg. 207-227. Val a dir que actualment, com ja hem comentat, aquesta documentació es troba servada a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc.

el codicil; a més dels inventaris *post mortem*)⁴² o, paral·lelament, en el decurs de la vida social i econòmica del mateix individu. Es feien molts contractes perquè el preu solia ser a terminis. Per tant, les transaccions s'havien de protocolitzar en un document públic on necessàriament hi havia de constar la quantitat que es devia en diners. Així, hi podem trobar les seves compres (de propietats urbanes, rústiques o simplement d'un animal, com per exemple d'una mula), les hipoteques, els contractes de préstecs (amb les creacions de censals i de violaris), les permutes, les vendes, les cancel·lacions dels deutes, els contractes de parceria i de rabassa, els d'obres i d'execucions d'obres, les actes de constitució de companyies, etc.⁴³ I, tanmateix, si el notari estava inspirat, entre les escriptures, pot haver-hi la simple explicació, tot sovint extremadament detallada, d'un fet més o menys important o extraordinari esdevingut en el si d'una comunitat local.

En definitiva, mitjançant la consulta i l'estudi de la documentació notarial, per la seva riquesa quantitativa i qualitativa, es pot conèixer amb gran detall els aspectes més corrents, però també els més transcendents i íntims d'una societat, de l'evolució d'un patrimoni o simplement d'una família, amb les seves estratègies socials i econòmiques en el temps, ja que a diferència d'altres institucions, la notarial no ha estat mai d'ús exclusiu de les classes altes. Sempre, i en tots els racons del país, ja sigui en les zones urbanes o en les rurals, els notaris han estat estretament vinculats a la vida quotidiana de la gent i del poble i han atès tant els rics com els pobres;⁴⁴ alhora que, dotats d'una certa autoritat moral (juntament amb el capellà, que a voltes també feia de notari), i amb la seva recta actuació professional, han atorgat la seguretat jurídica tan necessària en tot temps.

42. Lluís CASTAÑEDA I PERRÓN. "Apuntes para la explotación cuantitativa de los inventarios postmortem en el análisis de los niveles de vida material". A: *La història i els joves historiadors catalans... Obra cit.*, pàg. 147-154. I també Xavier LENCINA I PÉREZ. "Els inventaris post mortem com a font per a l'estudi de l'alimentació. Inventaris barcelonins del període 1597-1604". *Estudis d'Història Agrària* (Barcelona), 12 (1998), pàg. 207-221. Per cert, i com a complement, i pel que fa al tema de l'alimentació, podeu veure també l'interessant article d'Antoni RIERA I MELIS. "Documentació notarial i història de l'alimentació". *Estudis d'Història Agrària* (Barcelona), 13 (2000), pàg. 17-43.

43. Sobre les limitacions de la documentació notarial vegeu Izaskun ABRIL OLAETXEA; Pilar ERDOZAIN AZPILKUETA; Fernando MIKELARENA PEÑA; Juainas PAUL ARZAK. "La representatividad de la documentación notarial y el microanálisis histórico". *Bilduma* (Errederia), 12 (1998), pàg. 165-197.

44. Pensem que tots els moviments populars (legals i il·legals) contra l'opressió dels poderosos han utilitzat els serveis de notaris per donar poders als seus síndics i per aixecar les actes de les assemblees corresponents. Vegeu Sebastià SOLÉ I COT. "La llengua dels documents notarians catalans en el període de la Decadència". *Recerques. Història, Economia, Cultura* (Barcelona), 12 (1982), pàg. 39-56.

Val a dir que, fins al moment, la documentació notarial generada pels fedataris de Santa Coloma de Queralt ha estat treballada, ja sigui d'una manera directa o indirecta, per nombrosos investigadors i estudiosos. Entre molts d'altres, podem destacar per la seva accessibilitat a les publicacions, a més de les obres ja clàssiques de mossèn Joan Segura i Valls,⁴⁵ les d'Amadeu J. Soberans i Lleó,⁴⁶ de Roderic Pita i Mercè,⁴⁷ de Gabriel Secall i Güell,⁴⁸ de Josefina Cubells i Llorens,⁴⁹ de Valentí Gual i Vilà,⁵⁰ de Gerard Carceller i Barrabeig,⁵¹ de Josep M. T. Grau i Pujol,⁵² de Daniel

45. Vegeu *supra*, notes 9 i 12.

46. "La biblioteca de Salomó Samuel Atzarell, jueu de Santa Coloma de Queralt (1373)". *Boletín Arqueológico de Tarragona*. Miscel·lània José Sánchez Real (Tarragona), LXVII-LXVIII (1967-1968), pàg. 191-204.

47. "Aspectes de la població del call de Santa Coloma de Queralt". A: *XVII Assemblée Intercomarcal d'Estudiosos. 21 d'octubre del 1973 a Santa Coloma de Queralt. Aplec de les Ponències i Comunicacions*. Santa Coloma de Queralt: Ajuntament de Santa Coloma de Queralt, 1979, pàg. 85-101. El treball inclou una relació de cognoms de jueus recollits de llistes ja publicades amb anterioritat.

48. "La comunitat hebrea de Santa Coloma de Queralt (1347-1350). Aportació històrica". *Aplec de Treballs* (Montblanc), 5 (1983), pàg. 191-221; *Les jueries medievals tarragonines*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 1983 [Col·lecció Estudis Vallencs, XIV], pàg. 275-322; *Guia de les jueries tarragonines*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV- Diputació de Tarragona, 1984 [Col·lecció Els Llibres de la Medusa, 23], pàg. 65-71; "Mosse Cabrit, draper filantrop de Valls i de Santa Coloma de Queralt (ss. XIV-XV)". *Aplec de Treballs* (Montblanc), 6 (1984), pàg. 63-95; "Metges i cirurgians hebreus de Santa Coloma de Queralt (s. XIV-XV)". A: *IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Actes*. Volum 4t. Barcelona: Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, 1985, pàg. 339-348; *La comunitat hebrea de Santa Coloma de Queralt*. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV- Diputació de Tarragona, 1986.

49. "Notícies dels jueus de Santa Coloma en un Manual notarial. Anys 1289-1290". *Recull*. Associació Estació de Recerca Documental i Bibliogràfica "Margalló del Balcó" (Tarragona), 4 (1986), pàg. 7-36.

50. "Arrendaments públics de Santa Coloma de Queralt l'any 1790". *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 2 (1994), pàg. 63-77.

51. "Renda senyorial i exacció sobre el camperolat de Santa Coloma de Queralt (segle XV)". *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 3 (1995), pàg. 27-46; i *La baronia de Queralt al segle XV. Organització del territori i gestió econòmica d'un espai feudal*. Montblanc: Consell Comarcal de la Conca de Barberà, 1998 [Col·lecció Monografies, 4].

52. "La prohibició d'enterrar a l'interior de les esglésies: una llei de difícil aplicació. L'exemple dels Segura de Santa Coloma de Queralt (1788-1795)". *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 3 (1995), pàg. 109-116.

Piñol i Alabart,⁵³ i de Yom Tov Assis;⁵⁴ així com les investigacions en curs d'elaboració de Jaume Felip i Sánchez, de Jaume Riera i Sans, de Salvador J. Rovira i Gòmez, etc.

Per acabar, vegem tot seguit, la relació completa dels notaris de Santa Coloma de Queralt, amb els seus anys inicials i finals de producció documental conservada i oberts a la consulta històrica. En ella s'inclouen tots els que actualment estan a disposició dels usuaris a l'Arxiu Comarcal de Montblanc; així com els volums que s'han localitzat en altres centres d'arxius del país,⁵⁵ tots els quals tenen la corresponent nota explicativa referida a la seva ubicació concreta.

RELACIÓ CRONOLÒGICA DELS NOTARIS DE SANTA COLOMA DE QUERALT SEGLES XIII-XX

SEGLE XIII

- 1240 - 1296 Anònims (s. XIII)⁵⁶
1276 - 1299 BIANYA, Bernat de
1293 - 1299 BOTÍ, Bernat
1299 - 1325 FERRAN, Bernat⁵⁷

53. Si bé, aquest autor ha treballat molt més el fons dels pergamins de Santa Coloma de Queralt, però per la seva estreta relació, podem mencionar els treballs ja citats: "Unes notes sobre el fons de pergamins... *obra cit.*, pàg. 91-108; Catàleg dels pergamins de la Comunitat de Preveres... *obra cit.*; i també "Un testament de l'any 1502. La darrera voluntat de Gili Ferrer, mercader de Cervera, i la seva relació amb Santa Coloma de Queralt". *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 4 (1996), pàg. 115-126.

54. *Els jueus de Santa Coloma de Queralt. Estudi econòmic i demogràfic d'una petita comunitat jueva a la fi del segle XIII*. Santa Coloma de Queralt: Associació Cultural Baixa Segarra, 2002. Aquesta obra conté una extensa bibliografia de treballs que han estudiat els jueus de Santa Coloma de Queralt (pàg. 161-164).

55. Aquesta relació és un avanç d'una descripció molt més completa de la documentació notarial de pròxima publicació. Josep M. PORTA I BALANYÀ. *Catàleg dels protocols de l'antic districte notarial de Montblanc*. Barcelona: Fundació Noguera [en premsa].

56. Com ja hem comentat més amunt, dos dels volums, concretament els dos manuals més antics, corresponents als anys 1240-1251 i 1259-1263, es troben a l'Arxiu Municipal Fidel Fita d'Arenys de Mar. Foren adquirits pel seu Patronat a la llibreria Batlle de Barcelona l'any 1959. Per altra banda, uns altres cinc manuals, datats entre els anys 1283 i 1296, actualment estan dipositats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

57. *El Liber notularum* dels anys 1299-1302 es localitza a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona.

SEGLE XIV

- 1310 - 1385 Anònims (s. XIV)
1316 - 1329 VIDAL, Bernat
1320 - 1339 ESTEVE, Bernat
1325 - 1340 SOLER, Joan
1333 - 1357 SAORNOSA, Pere
1337 - 1352 COMABELLA, Raimon de
1342 - 1348 BONELL, Bernat
1348 - 1386 MUNTANYOLA, Bernat de
1349 - 1386 MAS, Guillem de
1352 ARAGONÈS, Antoni
1354 - 1370 GUIRIBERT, Berenguer
1355 - 1385 MAS, Pere de
1356 - 1357 FLUVIÀ, Francesc de
1362 MITJÀ, Pere de
1364 - 1366 CARNICER, Berenguer
1367 - 1368 BACH, Berenguer
1367 - 1369 BENAIGES, Raimon de
1368 - 1369 MALBECH, Berenguer
1368 - 1369 SOLER, Pere
1369 PORTA, Berenguer
1371 - 1380 CARBONELL, Bernat
1380 - 1383 CISTELLÓ, Bernat
1382 - 1384 TORRES, Ponç de
1383 - 1412 CORTADELLES, Jaume de
1384 CERVERA, Bernat
1384 - 1406 OLIVER, Berenguer
1385 - 1386 ORPÍ, Pere d'
1385 - 1387 FARNÓS, Pere

- 1385 - 1407 GAIÀ, Berenguer de
 1389 - 1410 SEGARRA, Arnau
 1396 - 1397 MARTÍ, Hug
 1397 - 1410 MOISÉN, Pere de
 1398 - 1416 BOSCH, Pere de
 1400 CARBÓ, Guillem

SEGLE XV

- 1401 - 1459 Anònims (s. XV)
 1407 - 1415 MITJÀ, Antoni
 1407 - 1415 PONT, Miquel de
 1410 - 1414 ANDREU, Bernat
 1411 - 1412 TORRES, Vicenç
 1413 - 1415 PASQUAL, Jaume
 1413 - 1457 GINER, Bernat
 1415 - 1418 GASSULL, Bernat
 1420 - 1448 MAIMÓ, Jaume
 1423 GASSULL, Joan
 1434 - 1453 PUIGESTEVE, Mateu de
 1440 - 1449 VIDAL, Pere
 1443 - 1447 BERTRAN, Raimon
 1445 - 1461 CLERICÓ, Pere de
 1455 - 1467 COLOM, Jaume
 1459 ROSSANES, Joan
 1467 - 1483 CLERICÓ, Berenguer de
 1471 - 1477 DESCLERGUE, Ramon Berenguer
 1483 - 1504 IGUALADA, Antoni d'
 1487 - 1496 FERRER, Andreu
 1488 CLERICÓ, Ramon Berenguer de
 1499 - 1506 MALTGOSSA, Gabriel

SEGLE XVI

- 1504 - 1508 GINER, Joan
1508 - 1513 FARRER, Bernat
1511 - 1512 MOSSART, Jaume
1511 - 1517 NUET, Bartomeu
1511 - 1544 QUERALTÓ Joan
1515 - 1529 FABREGAT, Vicenç Blai
1522 - 1590 Anònims (s. XVI)
1524 - 1553 ROSSANES, Antoni
1533 MARSÉ, Francesc
1535 - 1536 MIR, Andreu
1536 - 1541 IGUALADA, Gil
1537 - 1549 GRIFOLL, Joan
1539 - 1542 PANICOL, Damià
1542 - 1545 MUR, Antoni ⁵⁸
1542 - 1550 AMORÓS, Joan
1543 - 1562 FERRER, Joan
1546 - 1549 TÀRREGA, Francesc
1548 - 1556 RUA, Jeroni
1556 JUNYENT, Salvador
1559 - 1582 FERRER, Bernat
1564 - 1566 FEBRER, Magí
1564 - 1570 COMÍ, Pere
1564 - 1580 COLOM, Miquel

58. La documentació generada per aquest notari és servada a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, atesa la seva actuació posterior com a notari públic i escrivà de la Cúria de la Capitania General de Catalunya. Consta d'un manual (1542-1545), de dos testaments (1543), d'un llibre de vendes (1542-1545) i d'altres cinc documents (1542-1544).

- 1581 - 1617 ALAIX, Pere
 1582 - 1594 ALBERNI, Montserrat
 1582 - 1639 ROCA, Joan ⁵⁹
 1600 - 1655 ALAIX, Pere Pau ⁶⁰

SEGLE XVII

- 1605 - 1787 Anònims (s. XVII-XVIII)
 1612 - 1663 MUR, Joan
 1618 - 1620 MUR, Josep
 1639 - 1644 MARCER, Jaume
 1647 - 1672 BLAVIA, Josep
 1655 - 1666 MUR, Vicenç
 1661 - 1681 ROCA, Francesc
 1666 - 1668 MUR, Josep
 1666 - 1684 CONANGLA, Rafael
 1670 - 1672 PRAT, Jaume
 1672 - 1680 POMÉS, Jacint
 1676 - 1677 MIRÓ, Francesc
 1680 - 1707 ROSET, Francesc
 1682 - 1686 ROCA, Gabriel
 1689 - 1692 ROSSINES, Gabriel
 1689 - 1726 ROCA, Jacint
 1690 - 1725 CAMPS, Jaume
 1692 - 1704 MIR i LABORIA, Antoni
 1694 - 1704 MENSA, Josep
 1699 - 1702 BUSQUETS, Pere Joan

59. D'aquest notari trobem el capbreu de Çavella corresponent a l'any 1582 a l'Arxiu Històric Comarcal de Valls i un plec de causes de l'any 1639 a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona.

60. El protocol corresponent a l'any 1655 està dipositat a l'Arxiu Històric Comarcal d'Igualada.

SEGLE XVIII

- 1702 - 1722 ROCA, Dimas
1706 ALAIX, Pere ⁶¹
1709 - 1731 ARNEVAT, Pere
1731 - 1748 ARNAVAT, Josep
1734 BUSQUETS, Francesc
1745 - 1752 CASTELLÓ i CORTINA, Josep ⁶²
1749 - 1752 ROCA, Carles
1753 - 1755 PUIG, Jacint⁶³
1770 - 1793 MIRÓ, Francesc
1779 - 1808 CONANGLA i DALMASES, Antoni
1787 - 1798 PRAT i SABOYA, Francesc

SEGLE XIX-XX

- 1808 - 1847 CONANGLA i JANER, Josep
1836 - 1837 ASTORT i BATLLE, Francesc
1850 - 1854 CONANGLA i BALCELLS, Josep
1859 - 1886 OROMÍ i TORRENT, Albert
1887 - 1892 FIGUEROL i BOLDÚ, Leandre
1893 - 1898 VIDAL i RAMÍ S, Jaume
1899 - 1903 PORCIOLES i GISPERT, Joan de

61. L'única unitat documental conservada del notari Pere Alaix és el capbreu de la Comunitat de Preveres de Santa Coloma de Queralt de l'any 1706. Es troba a l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera; si bé, a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc tenim la corresponent còpia en suport microfilm.

62. El vuit manuals conservats de Josep Castelló i Cortina (del quart a l'onzè) corresponents als anys 1745-1752 i relligats en tres volums es localitzen a l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera. Com en el cas anterior, a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc hi ha una còpia en microfilm.

63. Els tres manuals d'aquest notari, dels anys 1753 a 1755 i relligats en un sol volum, també es serveixen a l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera. A l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc disposem igualment d'una còpia en microfilm.